

УДК 821.161.2-92:808.1В.Стефаник

DOI: 10.31471/2304-7402-2022-16(63)-264-278

**ПУБЛІЦИСТИКА ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА:
ШТРИХИ ДО ПОРТРЕТА****Соломія Хороб**

*Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника;
м. Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 57;
e-mail: khorob@ukr.net*

Мета статті – вивчити особливості публіцистичних виступів (усних та опублікованих у періодичних виданнях) Василя Стефаника, що сприяють повноті його творчого портрета. **Методи дослідження:** історико-культурний та біографічний. **Результати дослідження** полягають у тому, що в статті ґрунтовно осмислено окремі запити, виступи, промови Василя Стефаника як важливі різновиди його публіцистичної та громадсько-політичної діяльності, як органічні чинники життя і творчості видатного художника слова. Доведено, що в цілому ряді його публіцистичних виступів, здебільшого в період депутатства письменника у Віденському парламенті (1908-1918) та до 1908 р., як домінуючою постає їх національно-патріотична сутність та ідейна переконливість. Також акцентовано на тому, що спонуками таких запитів, виступів і промов були історико-політичні, національно-суспільні, духовно-патріотичні та звичайні людські фактори, змістова й ідейно-естетична сутність яких були невід’ємними в житті і творчості Василя Стефаника. **Наукова новизна:** з позицій нових методологічних підходів запропоновано розкриття проблеми «публіцистика Василя Стефаника», залучено до її з’ясування оновлену базу суспільно-історичних та науково-біографічних даних тодішнього буття західноукраїнського народу, зокрема письменника. **Практичне значення статті** полягає в тому, що її результати можуть бути використані під час дослідження творчості новеліста, зокрема його публіцистичної діяльності.

Ключові слова: Василь Стефаник, публіцистика, запит, виступ, промова, депутатська праця.

Василь Стефаник насамперед унікальний новеліст світового рівня, що засвідчують його збірки малої прози, а також високі оцінки дослідників його спадщини. Проте творчий портрет письменника був би неповним, якби не бралися до уваги його публіцистика, листування чи літературно-критичні статті. Сам Василь Стефаник, як відомо, надзвичайно скромно оцінював свою творчість, взагалі не вважаючи себе «професій-

ним письменником», за спогадами М. Рудницького [10, с.480]. І це в той час, коли, скажімо, «знаменитий ерудит» (за Ю. Клиновим) Юрій Морачевський, знавець десяти мов, перекладач творів Стефаніка німецькою мовою, автор кількох ґрунтовних студій про нього, син вельми шанованого Вацлава Морачевського, вважав його поетом таким, «який приходить раз на століття» [12, с.119]. А найбільш авторитетний в оцінках літературних Іван Франко, який чи не першим найглибше проаналізував художнє новаторство Василя Стефаніка в контексті «молодого» «нового» покоління неперепутаних письменників, визначив його місце в національному письменстві як, може, найбільшого артиста, «який появився у нас від часу Шевченка» [26, Т. 41, с.526].

Зрозуміло, і за життя, і довгий час після його відходу насамперед осмислювалася його вражаюча новелістика, а не публіцистика. Невипадково у докладно зібраних Р. Горакком виступах, відгуках у багаточисельних часописах тієї доби з приводу кончини Стефаніка мало хто згадує про нього як про улюбленого провідника і дорадника «своїх братів селян» та про його працю як посла до австрійського «сойму» (хіба що газета «Нове село» за 1936 рік, 20 грудня) [6, с.448]. Чи український щоденник «Час» для буковинців і «українців, які проживали в румунському регаті-королівстві», що акцентував і на письменницькій, і громадській діяльності уже в заголовку некролога «Смерть Василя Стефаніка письменника і колишнього посла до парламенту» [6, с.451]). Цьому, до речі, сприяли і висловлювання самого новеліста.

У запізнілому спогаді про Івана Франка «Каменярі» (надрукований у журналі під такою ж назвою в 1936р., №1. С.11-12), в якому «володар дум селянських» Василь Стефанік так і не встиг сказати все (а лише дешицу того), що знав, умів і прагнув висловити про нього, як і завжди самокритично оцінював себе, правда, тоді молодого, дуже несміливого «і без ніякого публіцистичного хисту» [24, с.36]. Маються на увазі студентські часи, коли він по дорозі з Кракова заїжджав до Львова – до того, кого «може, єдиного з українських великих письменників, найбільше любив» [21, с.16]. І якщо зважати на тодішній час перебування його в центрі культурно-мистецького життя Європи, зокрема модерних представників «Молодої Польщі», польських та українських малярів, доби формування насамперед письменницького таланту під впливом інтелектуального оточення, то реципієнт може умовно згодитися із таким його міркуванням.

Умовно тому, що, ще навчаючись в Коломийській гімназії в IV класі, Стефанік уже стає членом таємного гуртка гімназистів, особливо здружившись із Лесем Мартовичем і Левком Бачинським, згодом письменником та адвокатом, майбутніми активістами радикального руху, Василем Равлюком (квартирували разом, стане культурно-освітнім дія-

чем Снятинщини), Іваном Плешканом (згодом поетом і перекладачем) та ін. Як згадує Василь Косташук, перший біограф і родич Стефаника: «Тамні гуртки були під впливом студентської організації у Львові, яка висилала на важливіші зібрання своїх делегатів і надавала напрям праці. Члени таємного гуртка були зобов'язані поповнювати свої знання шляхом самоосвіти, читати книжки за вказівкою правління гуртка, брати участь в обговоренні доповідей й самим готувати доповіді на актуальні теми» [13, с.25], не кажучи вже про збирання фольклорних скарбів на літніх канікулах та виступи перед гуртківцями з рефератами про зроблене. Власне, вже відтоді і він, й інші товариші-гуртківці «щонеділі бігали по селах і виголошували для селян палкі молодечі промови» [5, с.46].

Так поступово закладалися підвалини не тільки його художнього, а й безпосередньо публіцистичного мислення. Про це коротко, майже тезисно говорить сам письменник в автобіографічному творі «Славайсу», у 11-му лаконічному підрозділі, в підтексті якого і відчутно ті сходинки громадської праці, своєрідної школи ідеологічного зростання від гімназійного (Коломия, Дрогобич) та постматурного періоду (коли в Снятині «треба було міщанам читати реферати, організовувати товариства» [25, с.35]; університетського навчання в Кракові, де ці зв'язки не уриваються, а розвиваються, аж до членства в радикальній партії і обрання його кандидатом до австрійського парламенту, в результаті чого він повинен «виголошувати кандидатські промови» [25, с.35], а згодом і як посол.

До речі, вже в «Автобіографії» сам Василь Стефаник говорить про те, що в парламенті він «не виголошував ніяких промов» [21, с.16], по суті торкаючись такого питання, однозначне розв'язання якого є проблематичним і ще й на сьогодні викликає різні міркування: чому він як посол австрійського парламенту (1908-1918рр.) жодного разу так і не виголосив промови з такої високої трибуни у той час, коли перед селянами виступав часто. Між іншим, на це його скромне зізнання, що все ж не зовсім відповідає дійсному стану речей, часто посилаються. Та дослідник творчості письменника В. Гладкий заперечив цей факт у статті «Ні, не мовчав Стефаник у парламенті» (ЛУ.1965. 15 червня), навівши доказ-виступ останнього на засіданні XVIII сесії у перші ж місяці його депутатства 26 червня 1908 року.

Власне, ще 15 червня він «вніс інтерпеляцію (запит до австрійського парламенту...) з приводу статей про вбивство галицького намісника, опублікованих у «ЛНВ» (1908, т.42, кн.5)», в якій інформує присутніх депутатів про те, що «львівський прокурор безпідставно сконфіскував цей номер журналу» [16, с.229]. Запит Стефаника було оголошено якраз 26 червня на засіданні парламенту, і результат був успішний, бо «конфіскацію з названих статей знято й номер журналу надійшов у продаж», що засвідчує лист Стефаника до В.Гнатюка (1908, 25 червня). У 1908р.

Василь Стефаник подає ще дві інтерпеляції, які відшукала у протоколах засідань палати послів австрійської державної ради Оксана Дяків. Вона і вказує на їх зміст, де у першій – «посол вимагав розпочати слідство щодо кривдників» (зокрема, дівчини Павлини Зінкевич, «над якою познущались жандарми»), а в другій – «виступив проти переслідування українського пожежного товариства «Січ» в Заліщиках, якому було заборонено проведення громадських акцій з приводу річниці скасування панщини»¹.

А в 1910 році Стефаник подає чотири інтерпеляції, які виголошує на XX сесії державної ради у Відні («Громадський голос», 1910, №8. с.6), про що інформує і Федір Погребенник [16. с.235]. Уже згаданий Василь Равлюк, товариш Стефаника з 1886 року (часу навчання в Коломийській гімназії, з яким згодом листувався, починаючи з переїзду до Дрогобича), вважає, що він, будучи послом, «брав участь у засіданнях австро-угорського парламенту, (...) але сам з промовама не виступав», будучи переконаним, «що в парламенті він небагато зможе допомогти своєму народові» [2, с.320]. З цим твердженням, з одного боку, не зовсім можна погодитися, бо вже перший згаданий запит і наступні Стефаника-посла це заперечують. А, з іншого, його приятель у чомусь має рацію, бо Стефаник найкраще почував себе як промовець, оратор, коли виступав перед селянами, знаючи прекрасно їхнє життя, проблеми, добрі й негативні риси характеру (як індивідуальні, так і колективні), мову, якою вони спілкувалися, а ще, безмірно люблячи їх і прагнучи позитивно вирішити їхні численні прохання-кривди як депутат. А пізнавши, так би мовити, парламентську «кухню» ще під час виборів, коли кількість мужицьких послів була найменша, а австро-угорська влада давала підстави для її критики, що він неодноразово робив на звітах, різного роду зустрічах із селянством, він міг переконатися у складному становищі народного депутата при відстоюванні своєї, а значить, і мужицької, позиції.

Тому не випадково уже в 20-х р.р. згадуючи свою посольську працю «за небіжки Австрії», дає по суті відповідь деяким його землячкам, які «цвікали» йому «в очі», чому він «ні разу і не заїкнувся за своїх виборців промовою перед «найяснішим паном» (цісарем): «Є такі дурні, які досі вірять, що наші промови хтось з цісарських наймитів у парламенті слухав. Цісар дозволив русинам говорити, щоб було що в протокол записати, мовляв: «Дивись, яка у нас конституція, всі мають право на

¹ Оксана Дяків – івано-франківська дослідниця творчості В.Стефаника, тривалий час працювала в Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника. Див.: Дяків О. До питання про діяльність Василя Стефаника як посла австрійського парламенту // Стефаниківські читання. Випуск №2, / ред.кол. Л.Кіліченко, В. Кононенко, О.Пилип'юк. Івано-Франківськ, Прикарпатський університет імені Василя Стефаника. 1993. С.137.

весь світ подавати скарги про свою кривду». (...) В той час, як українські послы нарікали красномовно на нашу селянську нужду, польські пани частували австрійських міністрів коньяком у буфеті. (...). Навіщо мені розбивати свої кості по панських поїздах (мається на увазі відмова Стефаника від балотування на вибори до польського сейму уже в 20-х рр. – С.Х.), коли я можу їздити кінями по всіх селах свого повіту і говорити те, що мене болить?» [19, с.110-111].

Крім того, із спогадів відомо, що Стефаник не прагнув виступати, особливо перед тією частиною української інтелігенції, яку часто критикував за нечіткість позиції, лицемірство, сумніви у вирішенні знакових справ, пасивність і навіть зрадливість.

Певно, звідси й відомий його вислів про нелюбов до інтелігенції, для якої й не буде писати. Та, очевидно, варто насамперед знати і опиратися на доречні й справедливі міркування самого Стефаника, який, скажімо, мотивує свою «неактивність» низькою вартістю вислуханих ним виступів його колег по роботі у парламенті, соромлячись за відсутність професіоналізму в одних («Без знання мови, без програми, без темпераменту»), створюючи враження «штубаків з першої кляси», через яких «треба би було соромитися за українське представництво») і радіючи за інших, «які виголошували промови і розумні, і гарні» [25, с.35]. До них, за С. Смаль-Стоцьким, належать ті «товариші-послы», яких він найбільше любив і поважав: Л. Бачинського, М. Лагодинського, В. Будзиновського [20, с.444]. Отож, він відчував, як не потрібно і як треба виступати, щоб представити українське посольство (кажучи сьгоднішніми термінами).

Не випадково у зафіксованому в «Громадському Голосі» за 1901 р. виступі «славного Василя Стефаника» на загальних зборах «Народних Спілок» і Шевченкового свята в Коломиї зазначено, що «Бесіда Стефаника – справжня поезія: селянський сьвіт висилає найліпші свої сили в иньший панський сьвіт, аби вони там набирались розуму і боронили потім його перед тим ворожим панським сьвітом» [1, с.47]. І хоч до таких селянських сил на підтвердження своїх міркувань він справедливо відносить Шевченка і Франка, але і сам Стефаник своєю творчістю і громадською діяльністю, йдучи за своїми учителями, стояв в одному ряду з ними власне в обороні «селянського світа». Адже вони, селяни, не могли не відчувати його діяльної, активної, турботливої, а не показної чи голословної опіки.

Так, восени 1908 року на посольський звіт Стефаника, що відбувся на народному віче біля Заліщик, прибуло більше трьох тисяч виборців з дев'яти населених пунктів. І хоч оглядач тогочасної львівської хроніки (Діло. 1908. Ч.220. 1жовт.(18 верес.). С.2. Рубрика; Письма з краю) лаконічно написав про його виступ, сьгоднішній читач не сумнівається,

що виборці вислухали його «дуже уважно і з правдивим зацікавленням», бо посол «розказав про діяльність українського парламентарного клубу і доторкнув усіх пекучих справ нашого народу». Тому й не дивно, що Василеві Стефаніку як послові присутні селяни виявили «своє повне довіре» [1. с.103].

Правда, залежно від того, хто подавав інформацію в пресу про звіт або промову Стефаніка-депутата, вона була конкретнішою, глибшою чи лаконічною констатацією зробленого і висловленого. Так, уже в хроніці про звіт перед селянами с.Усте над Прутом (16 серпня 1908 р.), поданого в газету «Громадський Голос» за цей же рік у № 51 Іллею Плешканом, рідним братом Івана Плешкана, які добре знали Стефаніка і орієнтувалися в його праці як посла, подано докладніше сутність виступу промовця. У ньому Василь Стефанік робить загальний огляд політичної ситуації, акцентуючи на тих силах, які все роблять, щоб «здавити визвольний рух нашого народу» [7, с.467]. Стефанік конкретизує їх, адже це «верховодячі круги шляхти польської» «з горсткою рублепахів-москвофілів» (останні, як відомо, появилися в Закарпатті, Галичині й Буковині ще в першій половині XIX століття «з програмою єднання з Російською імперією і російським народом» [14, с.1652]; Василь Стефанік знає і бачить їхню антиукраїнську сутність, що виражається і в боротьбі за депутатів під час виборів до галицького сейму, тому не випадково називає жертви політичної боротьби в «Лядськiм, Горуцьку, Коропці і Чернихові» [7, с.467] як результат жорстоких сутичок із жандармами у вищезгаданих селах.

І хоч у виступі не названо безпосередньо прізвище студента Львівського університету Мирослава Січинського, який, як відомо, вбив тодішнього намісника цесаря в Галичині А.Потоцького (12 квітня 1908), не витримавши, за Стефаніком, «на нашiм народі роблених насильств», але він знає, що ця нашуміла подія відома всім небайдужим. З одного боку, промовець, розуміючи справедливі мотиви цього вчинку («з розпуки гаряче серце молодця»), вважає, що «сей спосіб борби з нашими ворогами уважати треба за невідповідний», а з іншого – не зважаючи ні на що, ми «не повинні (...) остигати в сій кипучій боротьбі», не допускати «ще більшого пригноблення нашого визвольного руху» [7, с.467], що настав у зв'язку з вищезгаданою подією.

Врешті, в іншому виступі в Тернополі на з'їзді українсько-руської радикальної партії (1909 р.) він ще раз матиме на увазі М. Січинського, відносячи його до «найкращих синів України», який «сидить тепер в тюрмі, відірваний від світу, від рідні», бо «загнала його сюда надмірна, гаряча любов для хлопського народу, рішучий протест проти гнобителів та катів робочого люду» [8, с.468]. Отож, у своїх виступах Стефанік звертає увагу на найважливіші політичні події, які так чи інакше впливають

на діяльність «Державної ради», на «борбу клерикальних партій з партіями поступовими» чи докладно говорить «про боротьбу наших послів з польським колом» при обговоренні нагальних питань власне українського клубу. Він акцентує на результатах цієї нелегкої боротьби: «...світ довідався про кривди нашого народа» і про те, що «на нашій боці правда» [8, с.468]. Та що важливо – польська преса заговорила «про згоду з русинами-українцями». Добре орієнтуючись як посол у політичних справах того часу, він знає, на чому наголосити, які висновки можна зробити і як їх доступно подати селянам. Бо ж згода тільки тоді буде можлива, на його думку, «як поляки зречуться верховодства в Галичині і стануть (...) з нами як рівні з рівними» [8, с.468], тоді можна вести з ними переговори. І тільки після висвітлення згаданих актуальних найсвіжіших подій у власній інтерпретації Стефанік завершує виступ своїм звітом зробленого в інтересах його виборців.

Іншу акцентацію має промовець у виступі на зборах рідного Русова, куди його запросили для обговорення будівництва власного дому «Народної Спілки». Можливо, глибокий та емоційний, високого рівня публіцистичний виступ вражає тому, що хронікальну подію в «Громадському Голосі» за 13 червня 1909 р. подав М. Вахнюк, який, як і В.Стефанік, русівчанин, і їх боліло те, про що йшлося на зібранні селян. Це, по-перше. По-друге, М. Вахнюк передав суть найголовніших моментів промови і то дослівно. Початок виступу був критичним, бо на збори, за спостереженням Стефаніка, з'явилося надто мало людей, а «з сего виходить, що решта, крім сеї горстки, не інтересується громадськими справами». Ось чому за 15 років нічого в Русові не змінилося. Звідси, робить вступний підсумок виступаючий, «загал нашого мужицтва, прибитий нуждою та темнотою, зневірилися у свої сили – їдучи до Канади, красні співанки з туги співає» [1, с.104].

А далі головним центром виступу є схвильоване і болюче звернення до тих мужиків, заради кращого майбуття яких, і він – як посол, як митець, як людина, – і ті, багато інших, які працюють заради них, мають складне завдання... Бо все, що говориться, «як головою о мур! «А я вже тільки бив головою о мур мужицької впертости до просвіти і злуки, ... і – мур стоїть, як стояв, а я ходжу з розбитою головою і закрівавленим серцем. І нам, що вас любим і для вас працюєм, лишаєся одно: або зробимо з вас мужиків народ, або упадем... Подумайте, яка завдача: з мужиків – народ!» [1, с.104]. У цьому блискучому згустку синтезувалось мислення і публіциста, і художника слова. Тут і любов до мужицтва, і біль за нього, прагнення покращити його становище – і розчарування, а то й розпука. Та фінальний акорд цього пасажу – надважлива мета, ідея, виконання якої вимагає (у підтексті) тяжкої праці. Після цього Василь Стефанік як посол, як європеєць, що бачить набагато більше і глибше, за-

кликає односельчан вчитися в інших народів, у «Німців і Чехів», акцентуючи на їхній приналежності «до товариств», на їхній об'єднаності, а не роз'єднаності («жаден не ходить самопас»). Промовець підводить присутніх до думки про потребу спільними силами збудувати «дім народний», що «був би пам'ятник, поставлений самим собі», бо життя по-одиноці, кожний сам собі, не дає ніякого права, свободи «у своїй хаті». Ось чому «В церкві тебе ганьблять... у місті нігде, у жаднім уряді, ні ти, ані твоя рідна мова не має пошанівку. І ти мовчиш!» [1, с.104]. Завершує свій виступ Василь Стефанік вірою в молодь, у «покоління молоде», на яке він надіється і чекає. Не випадково дописувач у львівському часописі коментує той вплив і враження від пристрасної промови Стефаніка: «Слухаючи слова тої сумної правди, висказані чоловіком-мужиколубцем, що знає наскрізь душу нашого мужика, не одному сльози стали в очах. А мужики, слухаючи свого сина з «розкровавленою головою», – під вагою тих слів задубіли, і коли він скінчив, то тихо-тихо було, як у глуху північ» [1, с.105].

До цього нічого додати. Тому не можна повністю погодитися з міркуванням авторитетного літературознавця, автора цікавих спогадів про письменника та даної ним високої оцінки його творчості (проте не депутатської праці) Михайла Рудницького, який у некролозі зазначив, що «Від 1909 р. жив постійно у Русові і не брав ближчої участі у громадському житті» [19, с.110-111]. Вищенаведений виступ (а їх було багато) від 1908 до 1918р., коли він захищав інтереси своїх співвітчизників як депутат, не тільки тому, що отримував за цю виснажливу роботу платню (адже сім'ю – троє синів – треба було утримувати, а ще й після несподіваної кончини його дружини, друга і духовного приятеля Ольги Гаморак в 1914 р.). Тому тут варто було б конкретизувати, коли він активний як громадський діяч, а в який час стає радше «спостерігачем, викривачем і оборонцем» (В. Косташук), як це дослідив історик В. Великочій у статті «Василь Стефанік і західноукраїнська народна республіка»: «...на початку 1918 року В. Стефанік активно відновлює політичну і громадську роботу на Покутті, осередком якої стає мальовничий Снятин» [3, с.14]. Тоді доречно згадує спогади самого письменника 1927 р. із автобіографічного твору «Славайсу»: «Я став головою філії «Сільського Господаря», головою філії «Просвіти», головою повітової управи радикальної партії і ще більше голов було в мене на шії. Перед тисячами слухачів реферував про союз України з центральними державами з Берестя Литовського» [3, с.14].

Загалом В.Стефанік умів визначити місце тієї чи іншої творчої особистості в поступі України, наскільки це можливо у короткому виступі, скажімо, про І. Котляревського (у привітанні з нагоди відкриття йому пам'ятника у Полтаві в 1903р.) «як першого талановитого поета,

що промовив рідним словом і на українському ґрунті сполучив європейські поступові ідеї з національними українськими традиціями» [17, с.466]. Або ж залежно від аудиторії і конкретної ювілейної дати, як прикладом, святкування 30-ліття діяльності М. Драгоманова у Львові (19 грудня 1894р.), на якому він виступав від імені українських студентів Кракова, відповідно орієнтуючись на молодь. Ось чому він говорить про значення ювілянта як суспільного робітника і як професора, який «з кафедри голосить думки, уґрунтовані лиш наукою, а не змінені відповідно до так званих обставин» [18, с.465]. Стефанік акцентує на тому пошанівку галицької університетської молоді як української, так і польської до таких професорів, як Драгоманов, від яких вони можуть почути «усю правду», якої так потребують. А оскільки студентство не має можливості слухати його лекції, то їм залишаються «його літературні праці». Звідси мотивовано, що у фінальній фразі возвеличено Учителя «молодіжі»: «Слава нашому професорові!» [18, с.465].

Зовсім інші міркування Стефаніка у його вступному слові на ювілеї 30-літньої діяльності М. Павлика (знаного насамперед як громадсько-політичного діяча, активного пропагандиста радикального руху і партії, видавця, журналіста-публіциста, а також письменника, з яким особисто був знайомий з 1888р.) у Львові (20 листопада 1904 р.). Тут після емоційно пристрасного вибачення від імені тих, хто насамперед мав би його вітати і для кого він все життя працював (страждених батьків, їхніх «маленьких дітей», які мерзнуть без догляду, нещасних жінок, які вимушені брати на роботу хворих дітей, тих, що повертаються «із-за моря», будучи повні «свого жалю за рідною стороною»...), він лаконічно висловлює значення ювілянта для загалу: «...ще на поклик Твого імені вони прийдуть і як почують Твоє жите і діла, то в їх серцях зродиться нова віра і нова пісня...» [4, с.467].

Та чи не найбільше враження справляє витяг з промови Василя Стефаніка у Снятині, присвяченому 100-річчю з дня народження Тараса Шевченка 10 травня 1914 року («Громадський Голос». 1914. 21 травня). У ньому відчувається глибоке знання творчості Кобзаря, розуміння його ролі і значення для українського народу, його майбутнього («Кріпачка зродила Тараса і викормила кріпацьким кормом, а він видвигнув мужицький народ на висоту, по якій ступаємо. І коли великі люди дають зміст народам, то Тарас дав його українському народові. Читайте Шевченка, а там отворена вам (...) історія і душа українського народу. Там є найкращі скарби українського народу. І доки наш нарід за своє визволення боротися буде, доти той кріпацький син стоятиме перед очима вашими, ваших дітей, внуків і правнуків» [9, с.472]. Адже «в його словах показана нам далека-далека дорога до нашої майбутності» [9, с.473].

Тут також особливо відчутне логічне мислення Стефаника як художника слова і оратора-публіциста, коли кожне наступне речення змістовно в'яжеться з попереднім, коли нема загальних красивих фраз, як це нерідко в таких виступах буває, а є сконцентрований, глибокий простір власної думки. Хоч, здавалося б, усе, про що говорить промовець, є відомо: і біографічні моменти, і соціальні («Він сидів десять літ у неволі за вогненне своє слово, котрого всі царі докупі задушити не годні»). Та він зумів стиснути все знане до красномовного згустку і пропустити крізь своє і тільки своє серце та своє бачення. Бо творчість Кобзаря «для всіх мільйонів українського народу велика книга мудрості, книга любові до України» [9, с.473]. Фінальний заклик-звертання до всіх присутніх – читати, осмислювати його слово, шукати «тої дороги» і йти нею – в результаті чого вона приведе до того, що «всі ми опинимося в вільній... Україні» [9, с.473] – це ще й мужність і сміливість промовця, бо до реальної незалежної держави на той час ще треба було майже вісім десятків років. А врешті, відомий факт знайомства Стефаника з високо інтелектуальною сім'єю Вацлава і Софії (Окуневської) Морачевських, з якої й почнеться його «дорога у світ», після «прекрасно» виголошеної промови на честь Шевченка в березневі дні ще 1894 р. під час університетського навчання в Кракові. І таких виступів, присвячених Кобзареві, чимало в Стефаника, в яких кожного разу мовилося незабутньо і пристрасно, з любов'ю, кожного разу по-іншому, по-новому, як, врешті, і про другого титана українського слова Івана Франка.

Саме Іванові Франкові він дав високу оцінку як громадському діячеві у своїй промові на з'їзді українсько-руської радикальної партії в 1909 р. у Тернополі, називаючи його сином народу, велетом, стовпом «у нашій літературі», «що своїм мозком кормив українську суспільність» [8, с.469], віддавши свої «найкращі» роки клопітним справам радикальної партії. Василь Стефаник, добре усвідомлюючи причини психічного захворювання свого великого наставника в 1908 році, абсолютно не схвалює того, що представники партії обрали його «почесним членом «Просвіти» у час тяжкої недуги, бо ж «Франко наш найкращий провідник, наш учитель, ясне сонце на українському небі» (с.469), як писалося в «Громадському Голосі» за 1909 р., №7, 19 лютого). А, за примітками дослідника Р. Піхманця, якраз Франко був серед засновників УНДП (грудень 1899 р.), власне він брав безпосередню участь у розробці партійних програмових документів, дописував у пресі з приводу її діяльності, «але, вражений її бездіяльністю й організаційним безладом, вийшов восени 1904 року з її лав» [22, с.552]. Власне, знання Стефаником вищесказаного й мотивує тональність тієї частини його виступу, яка стосується Івана Франка. Зрештою, найглибше тему «Василь Стефаник – Іван Франко» дослідив літературознавець Роман Піхманець [15].

І хоч у «Спробі біографії» свого батька Юрій Гаморак вважає, що «Стефанік не був політичним діячем у широкому розумінні цього слова, не створив ніякої політичної програми» [5, с.46], та все ж як посол, обраний народом на виборах, як порядний і чесний представник радикальної партії, від якої формально «ніколи не відмовився» [5, с.47], він завжди мав оте особливе почуття обов'язку перед своїми мужиками, болями якого проймався всуціль не тільки тому, що отримував якусь платню. Звідси і постійне його перебування в курсі політичних справ, які стосувались селянства, інтереси якого він боронив, й ота мужність і сміливість, з якою він нерідко виголошував двогодинні промови, як, приміром, у с. Задубрівці на Снятинщині («Громадський Голос», 1909, вересень), критикуючи існуючу на той час владу, акцентуючи на найгостріших проблемах і подіях, які так чи інакше їх стосувалися. Ось чому він не зациклювався на проблемах якогось одного села, а охоплював зором цілу Східну Галичину, маючи підстави сказати, що тут «нема ніяких конституційних законів» [22, с.471], знаючи про їх не дотримання. Врешті, промовець звертає увагу на відсутність (на такого роду селянських зборах) представників влади, які «заказують» збиратися, щоб вирішити актуальні справи, та ще й будуть говорити, що мужики сходяться, «щоби бунтуватися».

Усе це та багато інших невіршених питань спонукає його відкрито заявити, що «Уряд робить нам лише самі кривди, а не стоїть на сторожі права, право для нас не існує». Бо ж «правительство» не дбає про «свої народи, що держать його своїм потом і (...) своєю силою і кров'ю». Василь Стефанік не міг також не звернути увагу на «справи університетські», не міг не згадати про трагічні жертви боротьби з урядом, окрім Мирослава Січинського, ще й Адама Коцка, який 1 липня 1909 року, борючись за відкриття українського Львівського університету, загинув у сутичці з провладними шляхетськими колами. Тому закінчує свою промову закликом до присутніх, чії сини гинуть у запеклій боротьбі, не падати духом, а теж боротися і виборювати «собі право» [22, с.472]. Ось чому не випадково Юрій Гаморак, він же й Юрій Клиновий, талановитий син свого великого батька, справедливо оцінить його виступи не як рядового промовця, а знаного художника слова; «... В його промовах... виливалася вся сила його поетичного слова, що довгі роки каменем лежала на дні його душі» [11, с.60].

Власне, ознайомившись з різного роду Стефаніковими виступами промовами, запитамі, висновуємо. Залежно від мети і завдання, що стояло перед промовцем, в одних (чи не найбільше) – емоційних, пристрасних, метафоричних – постає творча особистість, художник слова, який уміє яскраво виразити ядро національного таланту, його значення для всього народу (найчастіше у присвятах Шевченкові, Котляревському,

Франкові, Драгоманову, Павлику...). В інших, не пов'язаних зі світом творчих особистостей, а з болочими проблемами бездержавної нації, відсутності українського університету, загибелі борців за справедливість, за вільне майбутнє, існування багатостраждального селянства, що знаходився під гнітом то Австро-Угорщини, то Речі Посполитої, – є талановите поєднання художнього й публіцистичного мовлення. І третя група виступів, більш «блідих», неемоційних, наче «з примусу», де не було «блискучих імпровізацій» (Ю.Клиновий), що далеко не завжди відбиває тон, настрої, глибину висловленого, судячи з лаконізму, інформативності того, хто подав інформацію до друку – все ж відчутна любов і переживання за долю слухачів-селян, прагнення донести до їхньої свідомості суспільно-політичну ситуацію, важливість їхнього голосу на виборах за українського депутата, прагнення підняти свідомість мужиків до потреби освіти і просвіти задля ширшого світогляду, а не життя за принципом «моя хата скраю», вчитися в європейських народів, щоб вміти виборювати свої права.

Література

1. Василь Стефаник в європейській пресі 1899-1936 р.р.: Антологія/упор. Василь Габор, Мар'яна Комариця, Лідія Сніцарчук; НАН України, ЛННБ України імені В.Стефаника, НДІ пресознавства. Львів, 2021. 524с.
2. Василь Стефаник у критиці і спогадах. Статті, висловлювання, мемуари /Упор. вступна стаття та примітки Ф.Погребенника. К.:Дніпро, 1970.482с.
3. Великочій В. Василь Стефаник і західноукраїнська народна республіка (студія на фронті біографістики і психоісторії). *(Не)сподіваний Стефаник* / Великочій В., Монолатій І., Деркачова О. Брустури: Дискурсус, 2022. С.9-43.
4. Вступне слово на ювілеї М. Павлика у Львові 20 лист. 1904 р. *Стефаник В.С. Зібрання творів: у 3 т. у 4-х кн.* /редкол. С.І. Хороб (голова) та ін. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2020. Т.1, кн1: Твори /упорядкув. Р.В. Піхманця; примітки, пояснення слів та післямова: Р.В.Піхманця, 2020. С.466-467.
5. Гаморак Ю. Василь Стефаник (Спроба автобіографії). *Стефаник В.С. Зібрання творів: у 3 т. у 4-х кн.* / редкол. С.І. Хороб (голова) та ін. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2020. Т.І, кн1: Твори / упорядкув. Р.В. Піхманця; примітки, пояснення слів та післямова: Р.В.Піхманця, 2020.С.41- 53.
6. Горак Р. Похорони. *Василь Стефаник: художньо-есеїстичне видання: у трьох кн.Кн.3.* / Горак Р. Львів:Апріорі, 2017.С.398-461.

7. Депутатський звіт В.Стефаника 16 серпня 1908 р. в с. Устє над Прутом. *Стефаник В.С. Зібрання творів: у 3 т. у 4-х кн.* / редкол. С.І. Хороб (голова) та ін. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2020. Р.В. Піхманець: упор. І т., приміток, післямови. Т.І, кн.1. 2020, С. 467-468.
8. З виступу на з'їзді українсько-руської радикальної партії в 1909 р. у Тернополі. *Стефаник В.С. Зібрання творів: у 3 т. у 4-х кн.* / редкол. С.І. Хороб (голова) та ін. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2020. Р.В. Піхманець: упор. І т., приміток, післямови. Т.І, кн.1. 2020, с.468-469.
9. З промови на Шевченківському святі в Снятині 10 травня 1914 р. *Стефаник В.С. Зібрання творів: у 3 т. у 4-х кн.* / редкол. С.І. Хороб (голова) та ін. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2020. Р.В. Піхманець: упор. І т., приміток, післямови. Т.1, кн.1. 2020, С.472-473.
10. Зі спогадів Михайла Рудницького: імпровізація. *Стефаник В.С. Зібрання творів: у 3 т. у 4-х кн.* / редкол. С.І. Хороб (голова) та ін. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2020. Р.В. Піхманець: упор. Іт., приміток, післямови. Т.1, кн.1. 2020, С.480-487.
11. Клиновий Ю. Василь Стефаник (спроба біографії). *Моїм сином, моїм приятелям: статті й есеї* / Клиновий Ю. Едмонтон – Торонто; Слово, 1981. С.29-74.
12. Клиновий Юрій. «Юрій Морачевський, його батьки, його приятель» *Стефаник В.С. Зібрання творів: у 3 т. у 4-х кн.* / редкол. С.І. Хороб (голова) та ін. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2020.Р.В. Піхманець: упор. Іт., приміток, післямови. Т.1, кн.1.2020, С.79-130.
13. Костащук В.Володар дум селянських. Друге доповнене видання. Ужгород:Карпати. 1968. 190с.
14. Москвофільство. *Енциклопедія українознавства* / головн. ред. проф. Вол. Кубійович. Т.5. Перевидання в Україні. Львів, 1996. С.1652-1654.
15. Піхманець Р.В. Іван Франко і Василь Стефаник: Взаємини на тлі доби /НАН України, Львівське відділення Інституту літератури ім.Т.Г.Шевченка. Франкознавча серія. Вип.13; Інститут українознавства при Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника; Науковий редактор М.З.Легкий. Львів. 2009. 262с.
16. Погребенник Федір. Сторінки життя і творчості Василя Стефаника. К.:Дніпро, 1980. 350с.
17. Привітання з нагоди відкриття пам'ятника І.Котляревському у Полтаві 1903. *Стефаник В.С. Зібрання творів: у 3 т. у 4-х кн.* / редкол. С.І. Хороб (голова) та ін. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2020. Р.В. Піхманець: упор. Іт., приміток, післямови. Т.1, кн.1. 2020. С.466.
18. Промова на ювілеї М.П. Драгоманова у Львові 1894 р. *Стефаник В.С. Зібрання творів: у 3 т. у 4-х кн.* / редкол. С.І. Хороб (голова) та ін. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2020. Р.В. Піхманець: упор. Іт., приміток, післямови. Т.1, кн.1. 2020. С.465.

19. Рудницький М. Письменники зблизька (спогади). Львів:Книжково-журнальне видавництво. 1958. С.110-111.
20. Смаль-Стоцький С. На вічну пам'ять Стефанікови. *Василь Стефанік у дослідженнях та спогадах* /упор. С.І.Хороб. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2021. С.443-445.
21. Стефанік В.Автобіографія. *Стефанік В.С. Зібрання творів:* у 3 т. у 4-х кн. / редкол. С.І. Хороб (голова) та ін. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2020. Р.В. Піхманець: упор. Іт., приміток, післямови. Т.1, кн.1. 2020. С.11-17.
22. Стефанік В.С. Зібрання творів: у 3т. у 4-х кн. / ред.кол. С.І.Хороб (голова) та ін. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2020; Р.В.Піхманець: упор. Іт., приміток, післямови Т.1, кн.1. 2020. С.490-553.
23. Стефанік В.С. Зібрання творів: у 3 т. у 4-х кн. / редкол. С.І. Хороб (голова) та ін. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2020. Т.1. Кн.2. Листи (упорядкув. Є.Барана, примітки, післямова: Є.Барана. 2020. 600с.
24. Стефанік В. Каменярі. *Стефанік В.С. Зібрання творів:* у 3 т. у 4-х кн. / редкол. С.І. Хороб (голова) та ін.,Івано-Франківськ: Місто НВ, 2020. Р.В. Піхманець: упор. Іт., приміток, післямови. Т.1, кн.1. 2020. С.36-37.
25. Стефанік В.С. Славайсу. *Стефанік В.С. Зібрання творів:* у 3 т. у 4-х кн. / редкол. С.І. Хороб (голова) та ін., Івано-Франківськ: Місто НВ, 2020. Р.В. Піхманець: упор. Іт., приміток, післямови. Т.1, кн.1. 2020. С.34-36.
26. Франко І.Я. З останніх десятиліть ХІХ віку. *Зібрання творів:* У 50 т./голова ред. колегії Є. П. Кирилюк.Т.41:Літературно-критичні праці (1890-1910)/ І.Я.Франко / ред. тому П.Й.Колесник; упоряд. та коментарі В.І.Крекотня і Т.Г.Третяченко / К.: Наукова думка, 1984. С. 471-530.

VASYL STEFANYK'S PUBLICIST WORKS: THE PORTRAIT DETAILS

Solomia Khorob

Vasyl Stefanyk Precarpathian National University;
76000, Ivano-Frankivsk, Shevchenka St., 57;
e-mail: khorob@ukr.net

The purpose of the article is to study peculiarities of the publicist speeches (both oral and printed) of Vasyl Stefanyk as this could contribute to his general creative portrait. Research methods include historical, cultural, and biographical ones. The results of the research represent a thorough analysis of certain inquiries, written and oral speeches of Vasyl Stefanyk per-

*ceived as important manifestations of his journalistic and socio-political activities, as natural factors of the life and creative work the outstanding writer. The research article proves that they were national-patriotic essence and ideological conviction that dominated a number of his publicist speeches, in particular, during the period of the writer's deputy service in the Vienna Parliament (1908-1918) and prior to 1908 as well. It also emphasizes that the motives of such inquiries, written and oral speeches come from historical and political, national and social, spiritual and patriotic, as well as common human factors, as their content along with ideological and aesthetic essence were an integral part of the life and work of Vasyl Stefanyk. **Scientific novelty:** the article focuses on the disclosure of the problem of "journalism of Vasyl Stefanyk" from the standpoint of new methodological approaches, it is studied and clarified according to an updated database of socio-historical and scientific-biographical data on the lives of the Western Ukrainian people on the given period, in particular of Vasyl Stefanyk. **The practical significance of the article** is that its results can be used in the study of the writer's work, in particular his journalistic activity.*

Key words: *V. Stefanyk, journalism, publicist work, inquiry, public speech, written speech, parliamentary work.*